

κηθείς παιδὸς ὠραίου πατὴρ· | καλῶς γ' ἐμοὶ τὸν υἱόν, ὃ Στιλ-
βωνίδῃ, | εὐρῶν ἀπιόντ' ἀπὸ γυμνασίου λελουμένον, | οὐκ ἔκυ-
σας, οὐ προσεῖπας, οὐ προσηγάγου, | οὐκ ὠρχιπέδησας, ὦν ἐμοὶ
πατρικὸς φίλος» | — ὁ Ἐποψ ἀποκρίνεται, «τί οὐ τὸν Ἥλειον
Λέπρεον οἰκίζετον;»

§ 7. Ἐν Θηβαίῳ δέ, εἰ καὶ ἡ παιδευσις ἀνέλαβεν εὐγενέ-
στερον χαρακτήρα καὶ προέκυπτεν ἐξ αὐτῆς πνευματικώτερα τις
φιλία καὶ ἐνθουσιώδης ἠρωϊσμός, φαίνεται, ὅτι οὐχ ἤττον οὐδα-
μῶς ἀπεκλείετο καὶ ἡ ἰδέα ὑλικοῦ ἔρωτος· ἐκεῖ μάλιστα ὅλως
ἀπροκαλύπτως συνήπτετο ὅλον γαμικὴ τις σχέσις καὶ συζυγικὴ
μεταξὺ ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων, καὶ ἡ τοιαύτη σχέσις οὐδαμῶς
φαίνεται ἀσυμβίβαστος μετὰ τῆς πνευματικώτερας διὰ τὸν αὐτὸν
λόγον, ὡς ἐν τῇ συζυγικῇ σχέσει ἀνδρὸς καὶ γυναικός, οὐ μόνον
συμβιβάζονται ἀμφότεραι, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτοῦσιν ἀλλήλας. Διὰ
τοῦτο ἡ Θηβαϊκὴ παιδευσις, εἰ καὶ διεσύρετο πρότερον, ἐκτῆ-
σατο ὁμοίως διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Τοργίδα συσταθέντος καὶ
παιδευθέντος ἱεροῦ λόχου, ὅστις ἀντικρὺς λέγεται ὅτι συνίστατο ἐξ
ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων, ἐπισημότητά τινα, ὡς τὸ κυριώτατον ἐλα-
τήριον τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ, μετ' οὗ ὑπερησπίσαντο
τῆς πολλαχῶς προσβαλλομένης πατρίδος. Ἐπαναλαμβάνομεν,
ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημειώθη, τὸ περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ ἀγωνι-
σαμένου Ἱεροῦ Λόχου ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου ἐν αἰσθήματι
θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἠρωϊσμὸν αὐτῶν ἐκφωνηθέν. Οὗτος, ἐπιθεω-
ρῶν μετὰ τὴν μάχην τοὺς πεσόντας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης Θη-
βαίους, ἔστη καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἐν ᾧ συνέπεσε «κείσθαι
τοὺς τριακοσίους ἐναντίους ἀπληντηκότας ταῖς σαρίσσαις ἅπαντας
τοῖς στέρνοις, ἐν ὅπλοις μετ' ἀλλήλων ἀναμειγμένους, θαυμάσας
καὶ πυθόμενος, ὡς ὁ τῶν ἐραστῶν καὶ τῶν ἐρωμένων οὗτος εἶη
λόχος, ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν, «Ἀπόλοιτο κακῶς οἱ τούτους τι ποι-
εῖν, ἢ πάσχειν αἰσχρὸν τι ὑπονοοῦντες.» (Πλουτάρχ. Πελοπ.
18). Τοῦτο δὴ καὶ κατέπεισέ τινας, ὅπως ἀποτρέψωσι πᾶσαν κη-
λίδα αἰσχροτήτος ἀπὸ τοῦ Θηβαϊκοῦ ἔρωτος ἐν γενεῇ. Ἀλλ' ἐὰν ὁ
Φίλιππος κατηράσατο τῶν ὑπονοοούντων, ἡ ὑπόνοια ὁμοίως ὑπῆρ-
χεν καὶ βεβαίως εἶχεν αὐτῇ ἱκανὰ δεδομένα καὶ ἦν κοινὴ γνώμη,

μη εύρίσκουσα ἄλλως αἰσχροτήτά τινα ἐν τῇ σχέσει. Ἄλλ' οὐδὲ ὁ ἥρωϊσμός τοῦ ἐκ πόλεως ἱερῶ λόγου τοῦ ἐπὶ τοιαύτης βάσεως στηριζομένου δύναται μένειν ψυχολογικὸν πρόβλημα, καθ' ὅσον εύρίσκει τις πανομοιότυπον καὶ ἀναμφισβήτητον παράδειγμα ἀνδρείας ἐν τῷ ἱπποτισμῷ ἢ τῇ ἱπποτικῇ γυναικοκρατίᾳ τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἐν γένει οὐδαμῶς λείπουν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι παραδείγματα τῶσον τυφλῆς ὑποταγῆς εἰς τὰ νεύματα τοῦ ἐρωμένου, ὥστε μὴ δύνασθαι παραβάλλεσθαι πρὸς τοὺς παρατόλμους κινδύνους, οὓς ὑπέμενον ἱππότης τις κατὰ διαταγὴν τῆς ὄντως Κυρίας ἢ δεσποίνης αὐτοῦ. Τοιοῦτόν τι ὑπεμίμησεν ὁ ἐν Ἀθήναις βωμὸς Ἀντέρωτος, ἀνάθημα μετοίκων Ἀθηναίων, διότι ὁ μέτοικος Τιμαγόρας ἠράσθη Μέλητος ἢ Μελήτου τινός, καὶ ἀτιμαζόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐκελεύσθη ποτὲ ἀφείναι ἑαυτὸν κατὰ τῆς πέτρας, ἀνελθὼν εἰς τὸ ὑψηλότατον αὐτῆς. Καὶ τῷ ὄντι φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν κατὰ τοῦ βράχου, περὶ ἐλάττονος ποιησάμενος τὸ ζῆν ἢ τὴν ἀπόλυτον ἱκανοποίησιν πάσης ἐπιθυμίας τοῦ ἐρωμένου· διότι καὶ ψυχῆς εἶχεν ἀφειδῶς καὶ πάντα ὁμοίως κελεύοντι ἤθελε χαρίζεσθαι τῷ μεираκίῳ Ἀλλὰ καὶ ὁ Μέλης, ὡς εἶδεν ἀποθανόντα τὸν Τιμαγόραν, ἦλθεν εἰς τοσοῦτον μετανοίας, ὥστε ἔπεσεν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πέτρας καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν» (Παυσαν. Α', 30, 1). Τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐρωμένου μεираκίου καὶ τὴν κινδυνώδη ἱκανοποίησιν τούτων ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ περιγράφει ὁ Αἰλιανὸς (παρὰ Σουῖδα ἐν λ. Μέλητος), ἔνθα ἀντιθέτως τοῖς ῥηθείσιν ὁ ἐραστὴς καλεῖται Μέλητος, ὁ δὲ ἐρώμενος Τιμαγόρας, ὡς φασιν· «ἦν δὲ ἀτεγκτός τε καὶ ἀμείλικτος ὁδε ὁ παῖς, καὶ οἱ πολλὰ προσέταττε καὶ ἐπίποννα καὶ κινδύνων ἐχόμενα τῶν ἐσχάτων καὶ ὁμοῦ τῷ ὀλέθρῳ ἐλαύνοντα. Καὶ ἦν τὰ πράγματα κύνas τε ἀγαθὰς καὶ θηρευτικὰς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἄγειν, καὶ ἱππον αὐτῶν πολεμίων ἀπαγαγεῖν ὅτου δὴ γενναῖόν τε καὶ θυμικόν καὶ ἄλλου χλαμύδα ὠραίαν καὶ τοιαῦτα ἕτερα.» Καὶ τελευτῶν «ὄρνιθας οἱ προσέταξε κομίται ὅτου δὴ τροφίμους καὶ οἰκέτας γένος θαυμαστούς· ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο κατεπράξατο ὁ ἐνθεος φίλος ἐκεῖνος, ἐδωρεῖτό γε τῷ καλῷ τὸ μέγα καὶ τίμιον κτῆμα τοὺς προειρημένους. Ὁ δὲ ἀτεράμων ὢν καὶ ἐς τοσοῦτον, ἀπεώ-

σατο ἄρα τὸ δῶρον· ὁ τοίνυν Μέλητος, φλεγόμενος τῷ ἔρωτι καὶ οἰστρούμενος καὶ ἐπὶ τούτοις ἀσχαλλῶν τῇ ἀτιμίᾳ καὶ ἀπαυδῆσας ἐπὶ τοῖς ἀνηνύτοις τε μόχθοις ἅμα καὶ ἀπείροις, ἣ ποδῶν εἶχεν, ἀνέθορεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἑαυτὸν ἔωσε κατὰ τῶν πετρῶν· οὐ μὴν ἠ τιμωρὸς δίκη τὸν ὑβριστὴν παῖδα καὶ ὑπερόπτην εἶασεν ἐπιγγανεῖν τῇ τοῦ Μελήτου θανάτῳ· τοὺς ὄρνιθας οὖν ἀναλαβὼν καὶ ταῖς ἀγκάλαις ἐνθείς, εἶτα κατ' ἰχθία τὰ ἐκείνου θέων, ὥσπερ οὖν ἐλκόμενος βία, ἑαυτὸν σὺν τῷ δυστυχεῖ χορῷ ἐπὶ τῷ Μελήτῳ ἔρριψε φέρων, βραδὺν καὶ δυστυχῆ ἀντερασθεὶς τὸν ἔρωτα ταύτου. Καὶ ἔστηκεν εἰδῶλον τοῦ πάθους κατὰ τὸν τόπον, παῖς ὠραῖος καὶ γυμνός, ἀλεκτρούνας δύο μάλα εὐγενεῖς φέρων ἐν ταῖς ἀγκάλαις καὶ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθῶν ἑαυτὸν».

§ 8. Πρὸς ταῦτα παραβληθῆτωσαν αἱ περὶ Κλεομάχου διηγήσεις τοῦ Πλουτάρχου (Ἐρωτ. 17), αἱ περὶ Χαρίτωνος καὶ Μελανίππου, περὶ ὧν ὁ Αἰλιανὸς (Ποικ. Ἱστορ. Β' 17) διηγεῖται λεπτομερῶς τὴν ὑπὸ τοῦ τυράννου καταδίκην καὶ κατόπιν συγχώρησιν αὐτῶν, διήγησιν σχοινοτενῆ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πλείστων διηγήσεων τούτου τοῦ συγγραφέως, ἐν αἷς καὶ τῆς πρὸ μικροῦ παρατεθείσης. Ἀλλὰ παραλείποντες ἐνταῦθα τὴν παράθεσιν αὐτῆς, διακρινομένης ἄλλως οὐχὶ μόνον ἐπὶ σχοινοτενεῖα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ ἀπιθάνῳ οἰκτιρμῷ τοῦ τυράννου Φαλάριδος καὶ τῆς διὰ τοῦτον ἀπολύσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἐναφέρομεν τὸν περὶ τῆς φιλίας αὐτῶν χρησμὸν τῆς Πυθίας· «Θείας ἡγητῆρες ἐφημερίοις φιλότῆτος | εὐδαίμων Χαρίτων καὶ Μελάνιππος ἔφω | τοῦ θεοῦ τὸν ἔρωτα αὐτῶν θεῖαν ὀνομάσαντος φιλίαν», εἰ καὶ ἡ τοῦ μέτρου χωλότης προδίδει τὴν νοθείαν τοῦ χρησμοῦ. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἠθικὴν καὶ εὐγενῆ σημασίαν τοῦ τοιούτου μεταξὺ δύο ἐρώντων προσώπων ἔρωτος καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀμοιβαίας ἀφοσιώσεως μαρτυρεῖ χαριέστερον καὶ ἀφέλεστερον καὶ δὴ καὶ βραχυλογώτερον τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφερόμενον παιδεραστίας παράδειγμα (Ἀνάβ. Ζ. 4, 7 κ. ἐξῆς) Ἐπισθένους τοῦ Ὀλυνθίου· «ὅς ἰδὼν παῖδα καλὸν ἠβάσχοντα ἄρτι, πέλτην ἔχοντα, μέλλοντα ἀποθνήσκειν, προσδραμὼν Ξενοφῶντα ἰκέτευσεν βοηθῆσαι παιδί καλῷ. Καὶ ὅς προσελθὼν τῷ Σεύθῃ

δεῖται μὴ ἀποκτεῖναι τὸν παῖδα καὶ τοῦ Ἐπισθένουσ διηγείται τὸν τρόπον, καὶ ὅτι λόχον ποτὲ συνελέξατο σκοπῶν οὐδὲν ἄλλο, ἢ εἰ τινες εἶεν καλοί, καὶ μετὰ τούτων ἦν ἀνὴρ ἀγαθός. Ὁ δὲ Σεύθης ἤρετο· ἢ καὶ θέλοισ ἄν, ὦ Ἐπίσθηνες, ὑπὲρ τούτου ἀποθανεῖν. Ὁ δ' εἶπεν ἀνατείνας τὸν τράχηλον, Παῖε, ἔφη, εἰ κελεύει ὁ παῖς καὶ μέλλει χάριν εἰδέναί. Ἐπήρετο ὁ Σεύθης τὸν παῖδα, εἰ παῖσειεν αὐτὸν ἀντ' ἐκείνου. Οὐκ εἶα ὁ παῖς, ἀλλ' ἐκέτευε μηδὲ ἕτερον κατακτείνειν. Ἐνταῦθα ὁ Ἐπισθένης, περιλαβὼν τὸν παῖδα εἶπεν· ὦρα σοι, ὦ Σεύθη, περὶ τοσούδ μοι μετὰ σοῦ διαμάχεσθαι· οὐ γὰρ μεθήσω τὸν παῖδα. Ὁ δὲ Σεύθης γελῶν ταῦτα μὲν εἶα». Πάντα ταῦτα τὰ παραδείγματα τῆς θαυμαστῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐν πολέμῳ παιδευαστίας, καὶ γενικῶς αἰ δουλεῖται, ἅς πολλοὶ τῶν παιδευαστῶν « ἐβελονταὶ ἐδούλευον » κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πλάτωνος (Συμπόσ. σ. 183) ὀφείλουσι καταστήσαι ἡμᾶς εὐλαβεστέρους περὶ τὴν κρίσιν αὐτῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀμερόληπτοι κατήγοροι τῆς ἑλληνικῆς παιδευαστίας, καίτοι καταδικάζοντες τὴν ἰδίως ἐταιρήσιν, ἀναγκάζονται ὑπ' αὐτῶν μᾶλλον οἰκτερεῖν τὴν δυστυχῆ τάσιν ἐκείνων τῶν χρόνων, ἢ καταδικάζειν τοὺς καθ' ἕκαστον.

§ 8. Περὶ ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος σποράδην μόνον ἔχομεν εἰδήσεις ὡς πρὸς τοῦτο. Ἐν Χαλκίδι μετὰ τὰ περὶ τὸν Κλεόμαχον (Πλουτάρχ. Ἐρωτικὸς 1) φαίνεται, ὅτι ἢ πρότερον δυσμενῶς κρινομένη παιδευαστία ἔλαβεν ἐπίτασιν, ὥστε οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκιδεῖς ἦσαν ἐπτοημένοι δαιμονίως περὶ τὰ παιδικὰ καὶ παροιμιῶδες κατήντησε τὸ « χαλκιδίζειν », ὅπερ ὁμως ἐρμηνεύουσί τινες ἐπὶ τῶν γλισχρευομένων, διότι διεκωμωδοῦντο καὶ ἐπὶ φιλαργυρίᾳ καὶ γλισχρότητι οἱ ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκιδεῖς· ἀλλ' ἴσως καὶ οἱ κωμικοὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ χαλκοῦ κατ' εὐθείαν ἔπλασαν καὶ τὸ ῥῆμα χαλκιδίζειν καὶ ἔπειτα μετήνεγκαν τὸ ὄνομα καὶ εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς, ἀνθρώπους μηδὲν πταίοντας. Ἴσως εἰς τοὺς αὐτοὺς Χαλκιδεῖς ἀναφέρεται καὶ ἡ ἄλλη παροιμιώδης ἔκφρασις (παρὰ Σουῖδα ἐν λ. χαλκιδίζειν) « φικιδίζειν » ἐπὶ τοῦ παιδευαστεῖν· ἐπεὶ παρ' αὐτοῖς οἱ ἀρρένων ἔρωτες ἦσκηντο». Ἐξ ἡμισείας μαρτυροῦσι κατὰ τῆς χρηστοθηείας τῶν Ἀργείων τὰ ὑπὸ Πλου-

τάρχου (Παροιμ. Α', 44) περί τῆς παροιμίας « Ἡ ἐν Ἄργει ἀσπίς » σημειούμενα, ὅτι ἐν Ἄργει οἱ τὴν ἐν τοῖς παισὶν ὥραν καθαράν καὶ ἀδιάφθορον διαφυλάξαντες, ἀναλαβόντες χρυσοῦν ἀσπίδα, προπομπεύουσι, τοῦτο γέρας ἔχοντες κατὰ τι νόμιμον ἀρχαῖον (Παραβ. Ζηηόδιον Β. β. καὶ Γ', 52), ἐνθα σημειοῦται, ὅτι τινές φασιν λόχον εἶναι ἐν Ἄργει τῶν πάνυ ἀκμαζόντων νεανίσκων, ὃν ἀσπίδα καλεῖσθαι. Ἐν Μεγάροις δὲ ἐτελεῖτο ἑορτὴ, ἀναφερομένη εἰς τοῦτο τὸ ἔθος, τὰ Διοκλεια, πρὸς τιμὴν τοῦ φιλόπαιδος Διοκλέους, καθ' ἣν οἱ Νισαῖοι Μεγαρεῖς « αἰεὶ οἱ περὶ τύμβον ἀλλέες εἰαρι πρώτῳ ροῦροι ἐριδμαίνουσι φιλήματος ἄκρα φέρεσθαι. Ἢ ὅς δέ κε προσμάξῃ γλυκερώτερα χεῖλεσι χεῖλη, | βριθόμενος στεγανοῖσιν ἔην ἐς μητέρ' ἀπῆλλε » (Θεόκρ. 12, Ἄϊτας = ἐρώμενος). Ἰσως τοιαύτην σημασίαν εἶχεν ἡ θρυλουμένη καταπυγοσύνη τῶν Σιφνίων καὶ Χίων, διότι ἀμφότεραι αὗται αἱ πόλεις ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὰς παροιμιώδεις ἐκφράσεις σιφνιάζειν ἢ χιάζειν. Ἔστι δὲ τὸ ἀπτεσθαι τῆς πυγῆς δακτύλῳ· καὶ « Σίφνιος δὲ ἀβράβων » ὁμοίως. Παράβαλε Ἡσύχιον ἐν λέξει « Σιφνιάζειν, καταδακτυλίζειν· διαβέβληνται γὰρ οἱ Σίφνιοι, ὡς παιδικοῖς χρώμενοι. Σιφνιάσαι οὖν τὰ σκιμαλίσαι ». Διαβόητος ἐπὶ τοιοῦτῳ αἴσχει φαίνεται, ὅτι ἦν ἡ Ἡράκλεια ἡ ὑπὸ τοῦ εὐστόχου περὶ τὰς ἀποκρίσεις κιθαριστοῦ Στρατονίου ἀποκληθεῖσα « Ἀνδροκόρινθος ». Καὶ ἐν γένει ὁ Ξενοφῶν σημειοῖ, « ὅτι ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων οἱ νόμοι οὐκ ἐναντιοῦνται ταῖς πρὸς τοὺς παῖδας ἐπιθυμίαις ». (Πολ. Λακ. Β, 14).

§ 9. Ὅλως ἰδιάζοντα χαρακτῆρα εἶχεν ἡ παιδεραστία παρὰ Σπαρτιάταις, καὶ κατὰ τὰς θετικωτάτας τῶν μαρτυριῶν οὐδεμία ἀκάθαρτος ἐπιθυμία ἀνεμιγνύετο μετὰ τούτου τοῦ ἐν Σπάρτῃ ὠφελίμου πρὸς παιδείαν ἔρωτος. Ὁ Ξενοφῶν, ὃν οὐ δυνατὸν οὔτε ὑποπεῦσαι ἐπὶ ψευδολογία, οὔτε ἐλέγξαι ἀπάτης περὶ τοῦ σπαρτιατικοῦ βίου, λέγει περὶ τῆς λυκουργεῖου νομοθεσίας (Πολ. Β', 13) ὅτι « εἴ τις φανείη ἀρεγόμενος σώματος παιδός, αἴτιον στον τοῦτο θεὸς ὁ νομοθέτης ἐποίησεν ἐν Λακεδαιμόνι· μηδὲν ἕττον ἐραστάς παιδικῶν ἀπέχεσθαι ἢ γονεῖς παίδων ἢ καὶ ἀδελφοὶ ἀδελφῶν εἰς ἀφροδίσια ἀπέχονται » καὶ ἀλλαχοῦ (Συμποσ. Η,

35) περί τῆς αἰδημοσύνης τῆς σχέσεως ταύτης καὶ περί τῆς ἀγαθῆς ἐπιβροχῆς αὐτῆς πραγματευόμενος προστίθησι· « Λακεδαιμόνιοι οἱ νομίζοντες, ἔάν καὶ ὄρεχθῆ τις σώματος, μηδενὸς ἂν ἔτι καλοῦ καγαθοῦ τούτου τυχεῖν, οὕτω τελέως τοὺς ἐρωμένους ἀγαθοὺς ἀπεργάζονται, ὡς καὶ μετὰ ξένων, κἂν μὴ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ταχθῶσι τῷ ἐραστῇ, ὁμοίως αἰδοῦνται τοὺς παρόντας ἀπολείπειν· θεῶν γάρ οὐ τὴν Ἀναΐδειαν, ἀλλὰ τὴν Αἰδῶ νομίζουσι ». Καὶ ὁ Πλούταρχος δέ, διεξερχόμενος τὰ τῆς ἐν Σπάρτῃ λυκουργείου ἀγωγῆς τῶν παιδῶν, λέγει (Λυκοῦργ. 17)· « Ἢδη τοῖς τηλικούτοις ἐρασταὶ τῶν εὐδοκίμων νέων συναναστρέφοντο, καὶ προσεῖχον οἱ πρεσβύτεροι μᾶλλον, ἐπιφοιτῶντες εἰς τὰ γυμνάσια καὶ μαχομένοις καὶ σκώπτουσιν ἀλλήλους παρατυγχάνοντες οὐ παρέργως, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πάντες οἰόμενοι πάντων καὶ πατέρες εἶναι καὶ παιδαγωγοὶ καὶ ἄρχοντες· ὥστε μήτε καιρὸν ἀπολείπεθαι, μήτε χωρίον ἔρημον τοῦ νοουθετοῦντος τὸν ἀμαρτάνοντα καὶ κολάζοντος »· καὶ ἀλλαχοῦ (IH'.) « ἐκοινώνουν δ' οἱ ἐρασταὶ τοῖς παισὶ τῆς δόξης ἐπ' ἀμφοτέρα καὶ λέγεται ποτε, παιδὸς ἐν τῷ μάχεσθαι φωνὴν ἀγεννῆ προεμένου, ζημιωθῆναι τὸν ἐραστὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. Οὕτω δὲ τοῦ ἐρᾶν ἐγκεκριμένου παρ' αὐτοῖς, ὥστε καὶ τῶν παρθένων ἐρᾶν τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας, τὸ ἀντερᾶν οὐκ ἦν· ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχὴν ἐποιοῦντο φιλίας πρὸς ἀλλήλους οἱ τῶν αὐτῶν ἐρασθέντες, καὶ διετέλουν κοινῇ σπουδάζοντες, ὅπως ἄριστον ἀπεργάσαιτο τὸν ἐρώμενον ». Καὶ ἀλλαχοῦ ('Αγησ. K) λέγει ὅτι « οἱ λακωνικοὶ ἐρωτες οὐδὲν αἰσχρὸν εἶχον, αἰδῶ δὲ πολλὴν καὶ φιλοτιμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς, καὶ ὅτι ἐρᾶν τῶν τὴν ψυχὴν σπουδαίων ἐφίετο, τὸ δὲ πλησιάζειν αἰσχρὸν νενόμιστο, ὡς τοῦ σώματος ἐρῶντας, ἀλλ' οὐ τῆς ψυχῆς· ὁ δὲ ἐγκληθεὶς ὡς ἐπ' αἰσχύνῃ πλησιάζων ἄτιμος διὰ βίου ἦν » (Λακων. 7). Διὸ καὶ ἐνταῦθα ἦν σχεδὸν νόμος τὸ δωρικὸν τοῦτο ἔθος, τὸ ἐρᾶν πάντα πάντως τινός. Διὸ καὶ οἱ αὐστηροὶ νομοφύλακες τοῦ δωρικοῦ βίου ἔφοροι ἐπέβαλον ζημίαν χρήματ' ἢ τι τῶν παρ' αὐτοῖς καλῶν, ὅτι προείλετο· πλούσιον ἐραστὴν τοῦ χρηστοῦ πένητος, κολάζοντες τὴν φιλοχρηματίαν τῇ τῶν χρημάτων ζημίᾳ. Ἄλλον δὲ τινὰ καλὸν καγαθόν, οὐδενὸς ἐρῶντα τῶν καλῶς

πεφυκότων, καὶ τοῦτον ἐζημίωσαν, ὅτι χρηστός ὢν, οὐδενὸς ἤρα' ὀηλον γάρ, ὡς ἑμοιον ἂν ἑαυτῷ κάκεινον ἀπέφηεν, ἴσως δ' ἂν καὶ ἄλλον. Δεινὴ γάρ ἡ τῶν ἐραστῶν πρὸς τὰ παιδικὰ εὐνοια ἀρετὰς ἐνεργάσασθαι, ὅταν αὐτοὶ σεμνοὶ ᾧσιν. Ἐπεὶ τοι, Λακωνικὸς καὶ οὗτος νόμος, ἔταν ἀμάρτη μεираκίον, τῇ μὲν ἀφελείᾳ τοῦ τρόπου καὶ τῷ νεαρῷ τῆς ἡλικίας συγγινώσκουσι, τὸν δὲ ἐραστὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κολάζουσι, ἐπιγνώμονας αὐτοῦ καὶ ἐξεταστάς, ὧν ἐκεῖνοι πράπτουσι, κελεύοντες εἶναι. (Αἰλιαν. Π. Ἰστ. Γ'. 10). Διὰ ταύτην τὴν ἀγνότητα τῆς σπαρτιατικῆς παιδευαστίας οὐδὲ ζηλοτυπία ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτῇ, «οὐκ ἦν τὸ ἀντερᾶν», καὶ ὁ Σπαρτιάτης ἀνὴρ ἦρα μεираκίου Λακωνικοῦ, ἀλλ' ἦρα μόνον ὡς ἀγάλματος καλοῦ, καὶ ἐνὸς πολλοί, καὶ εἰς πολλῶν. Ἐκάλουν δὲ «εἰσπνεῖσθαι» ἢ «ἐμπνεῖσθαι» τὸ ἔχειν ἐραστὴν, καὶ ὁ ἐρώμενος αἴτης, ὡς αἰεὶ, ἦτοι εἰσπνέων τὸν ἔρωτα τῷ ἐραστῇ.

§ 10. Ὅτι ὅμως ἀλλαχοῦ ἠμφίβαλλον περὶ τῆς ἀγνότητος ταύτης τῆς σχέσεως, σημειοὶ ὁ αὐτὸς Ξενοφῶν (Πολ. Λακ. Β, 15) «Τὸ μέντοι ταῦτα ἀπιστεῖσθαι ὑπό τινων οὐ θαυμάζω· ἐν πολλοῖς γὰρ τῶν πόλεων οἱ νόμοι οὐκ ἐναντιοῦνται ταῖς πρὸς τοὺς παῖδας ἐπιθυμίαις». Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀττικοὶ κωμικοὶ φαίνονται ἐκ τῆς συνεχοῦς κατὰ τῆς Σπάρτης καταφορᾶς ἀποδίδοντες τῇ σπαρτιατικῇ παιδευαστίᾳ κακὴν σημασίαν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς ὑποψίας εὐκόλως ἐξηγοῦνται καὶ αἱ παρ' Ἡσυχίου καὶ Σουῖδα σημειώσεις περὶ τῶν ἐκφράσεων κυσολάκων, ὅτι τὸ τοῖς παιδικοῖς χρῆσθαι λακωνίζεῖν ἔλεγον, καὶ τὸ περαίνειν καὶ τὸ παιδευαστεῖν ἐλέγετο Λακωνικὸς τρόπος. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Πλάτων κρίνει περὶ Σπάρτης οὐχὶ πολὺ εὐμενέστερον ἢ περὶ ἄλλων πόλεων, σαφῶς ἀποδίδους καὶ τῇ ἐκεῖ παιδευαστίᾳ ἀνήθικον χαρακτῆρα. Ἐν «Νόμοις» (Α', σ. 636) λαλῶν πρὸς τὸν Κρήτα καὶ τὸν Λακεδαιμόνιον ξένον περὶ γυμνασίων καὶ συσσιτίων, λέγει· «καὶ δὴ καὶ παλαιὸν νόμιμον δοκεῖ τοῦτο τὸ ἐπιτήδευμα καὶ κατὰ φύσιν, τὰς περὶ τὰ ἀφροδίσια ἡδονὰς οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ θηρίων διεφθαρκεῖν· καὶ τούτων τὰς ὑμετέρας πόλεις πρῶτας ἂν τις αἰτιῶτο, καὶ ὅσαι τῶν ἄλλων μάλιστα ἄπτονται τῶν γυμνασίων· καὶ εἴτε παίζοντα,

εἶτε σπουδάζοντα ἐννοεῖν δεῖ τὰ τοιαῦτα, ἐννοητέον ὅτι τῇ θηλείᾳ καὶ τῇ τῶν ἀρρένων φύσει εἰς κοινωνίαν ἰούση τῆς γεννήσεως, ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα ἡδονὴ κατὰ φύσιν ἀποδεδόσθαι δοκεῖ· ἀρρένων δὲ πρὸς ἀρρένας, ἢ θηλειῶν πρὸς θηλείας, παρὰ φύσιν· καὶ τῶν πρώτων τὸ τόλμημα εἶναι δι' ἀκράτειαν ἡδονῆς». Ἄλλὰ καὶ ἂν ἴσως ἐνταῦθα κατακρίνωνται ἰδίως τὰ τοιαῦτα συσσίτια καὶ γυμνάσια, ὡς πηγὴ παρὰ φύσιν ἀκολασίας, ἀλλαγῶς ἔτι σαφέστερον ἀναπτύσσει τὸ παρὰ φύσιν καὶ ἀνήθικον τοῦ πράγματος (H, σ. 836). «Τὰ δὲ δὴ τῶν ἐρώτων παιδῶν τε ἀρρένων καὶ θηλειῶν, καὶ γυναικῶν ἀνδρῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικῶν (ὅθεν δὴ μυρία γέγονεν ἀνθρώποις ἴδια καὶ ἔλαις πόλεσι κακά) πῶς τις τοῦτο διευλαβοῖτ' ἂν, καὶ τί τεμῶν φάρμακον τούτοις ἐκάστοις τοῦ τοιοῦτου κινδύνου διαφυγὴν εὕρησαι; πάντως οὐ βῆδιον. Καὶ γὰρ οὖν πρὸς μὲν ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἢ Κρήτη τε ἡμῖν ἔλη καὶ ἢ Λακεδαιμῶν βοήθειαν ἐπεικῶς οὐ σμικρὰν ξυμβάλλονται, τιθεῖσι νόμους ἀλλοίους τῶν πολλῶν τρόπων· περὶ δὲ τῶν ἐρώτων (αὐτοὶ γὰρ ἔσμεν) ἐναντιοῦνται παντάπασιν· εἰ γὰρ τις ἀκολουθῶν τῇ φύσει θῆσει τὸν πρὸς Λαίου νόμον, λέγων, ὡς ὀρθῶς εἶχε τὸ τῶν ἀρρένων καὶ νέων μὴ κοινωνεῖν, καθάπερ θηλειῶν, πρὸς μίξιν ἀφροδισίων, μάρτυρα παραγόμενος τῆν τῶν θηρίων φύσιν, καὶ δεικνύς πρὸς τὰ τοιαῦτα οὐχ ἀπτόμενα ἀρρένα ἀρρένας διὰ τὸ μὴ φύσει τοῦτο εἶναι, τάχ' ἂν χρῶτό πῖθανῶ λόγῳ καὶ ταῖς ἡμετέραις πόλεσι οὐδαμοῦ ξυμφωνοί». Ὑπὸ τούτων παρακινούμενοι οἱ νεώτεροι κριτικοὶ καὶ εἰκάζοντες ὅτι ἦν ἀδύνατον ἢ ἐντελῶς ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν προβεδηκυῖα μάλιστα ἡλικίᾳ τὸ σπαρτιατικὸν ἔθος, ἢ ὅτι οὗτος παρεσύρθη ὑπὸ τῶν κωμικῶν καὶ ἐκφέρει προκατειλημμένην κρίσιν, συμβιβάζοντες δὲ καὶ τὴν φαινομένην διαφωνίαν τὴν μεταξὺ τῶν μαρτυριῶν Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος περὶ τῆς συγχρόνου παρὰ Σπαρτιάταις παιδευαστίας διὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Ξενοφῶν, ὁ ἐν τῷ Συμποσίῳ καὶ τῇ Λακωνικῇ Πολιτείᾳ ἐπαινέσας γενικῶς τὴν ἀγνότητά τοῦ Λακωνικοῦ ἔθους, ἀλλαγῶς (ἐν Ἀγησιλάῳ) ἐπαινεῖ ὡς τι ἕκτακτον καὶ ἐξαιρετικὸν τὴν ἐγκράτειαν τοῦ Ἀγησιλάου, ὅπερ οὐδαμῶς ἔμελλε ποιῆσειν, εἰμὴ ὁ

Ἄγχιλαος διεκρίνετο τῶν ἄλλων κατὰ τοῦτο, συμπεραίνουσιν, ὅτι παρά τὸν ἀγνὸν λυκούργειον ἔρωτα τῶν εἰσπνηλῶν καὶ αἰτῶν, τῶν ἐλευθέρων ἀνδρῶν ἢ νέων πρὸς τοὺς ἐλευθέρους σπαρτιάτας παῖδας, καὶ μετὰ τοῦτο συμπαρεφύη καὶ ἰδίως παιδεραστία, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Ἀθήναις ἔρωσ ὠνομάσθη ὑπὸ Πλάτωνος ποικίλος, ὡς ἔρωσ ἢ ἔρᾶν ἐλευθέρων καὶ ὡς παιδικὰ κατὰ τὴν χείρῃα σημασίαν. Πανταχοῦ δὲ ἐπὶ τέλους, ἔνθα ἀναλόγως τοῦ ἠθικοῦ ἢ πολιτικοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, ὡς ἐν Κρήτῃ ἐν Σπάρτῃ καὶ λοιποῖς, ἢ αὐστηρότης καὶ ἀγνότης τοῦ παιδικοῦ ἔρωτος διετηρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὁ ἐπισπῶμενος ἑαυτῷ τοιοῦτον ἔρωτα παῖς ἢ μειράκιον οὐχὶ μόνον οὐδαμῶς ἐνομιζέτο ἐπιμεμπτος, ἀλλὰ καὶ πᾶν τούναντίον, ἦν αἰσχρὸν, αἰσχιστον μάλιστα διὰ τὸν καλὸν παῖδα τὸ μὴ ἔχειν ἔραστὰς, διότι οὕτως ἐξωμολογεῖτο, ὅτι διὰ τὸν τρόπον αὐτοῦ ἦν ἀνάξιος εὐρεῖν ἔραστὰς, ὡς περὶ Κρήτης ἰδίως μαρτυρεῖ ὁ παρά Στράβωνι Ἐφορος (ε. α.). Περὶ δὲ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος γενικώτερον ἀναφέρουσιν οἱ Ῥωμαῖοι συγγραφεῖς, ὅτι ἦν αἰσχρὸν τοῖς μειρακίοις, εἰ μὴ εἶχον ἔραστὰς¹⁾, καὶ ὅτι ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐνομιζέτο ἔπαινος διὰ τὰ μειράκια τὸ ἔχειν ὅ τι πλείστους ἔραστὰς²⁾.

§ 11. Ἀλλὰ σπουδαιότερον, ποικιλώτερον καὶ δυσχερέστερον πρὸς λύσιν διὰ τὰς νομικὰς συνεπείας καὶ τὰς ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀντιφάσεις καθίσταται τὸ περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις παιδεραστίας ζήτημα. Καὶ πρῶτον ὁ πολὺκροτος γενόμενος Σολῶνειος νόμος, « τὸν δοῦλον μὴ παιδεραστεῖν, μηδὲ ξηραλοιφεῖν », καθ' οἷανδὴποτε καὶ ἂν ἐκληφθῇ ἔννοϊαν, τρανῶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν περιόδῳ, ἢ ἐκρίνετο γενικῶς ὡς ἐποχὴ εὐγενοῦς ἀπλοϊκότητος καὶ ἀδιαφθόρων ἠθῶν, ἢ παιδεραστία ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ἦν τι λίαν σύνηθες. Παρ' Αἰσχίνῃ (Τιμαρχ. § 138) ἀναφέρεται πολλαχῶς οὗτος ὁ νόμος, « δοῦλον, φησὶν ὁ νόμος, μὴ γυμνάζεσθαι, μηδὲ ξηραλοιφεῖν ἐν ταῖς παλαιστραῖς . . . »· πάλιν ὁ αὐτὸς οὗτος εἶπε νομοθέτης, « δοῦλον ἐλευθέρου παιδὸς μήτ' ἔρᾶν μήτ' ἐπακολου-

¹⁾ Κικέρων παρὰ Σερβίῳ εἰς Αἰνείδα I, 325, opprobrio fuisse adolescentibus, si amatores non haberent.

²⁾ Κορνηλῖος Νέπωσ ἐν Περσομίῳ § 4. Landi in Graecia ducitur adolescentibus quam plurimos habere amatores^o).

θείν, ἢ τύπτεσθαι τῇ δημοσίᾳ μάστιγι πέντηκοντα πληγᾶς ». Καὶ ἐν τούτοις μὲν οὐδὲν ὑπαινίττεται περὶ αἰσχρᾶς καὶ ἀξιοποίνου ἐρωτικῆς σχέσεως, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν προστιθεμένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ῥήτορος φαίνεται, ὅτι νοεῖται κλίσις καθαρὰ καὶ σωματικῆς ἐπιθυμίας ἐλευθέρᾳ· διότι, εἰπὼν ἐκεῖνα περὶ τοῦ δούλου, ἐπιφέρει· « ἄλλ' οὐ τὸν ἐλεύθερον ἐκώλυσεν ἐρᾶν καὶ ὁμιλεῖν καὶ ἀκολουθεῖν, οὐδὲ βλάβην τῷ παιδί, ἀλλὰ μαρτυρίαν σωφροσύνης ἠγήσατο συμβαίνειν. Ἀκύρου δ', οἶμαι, καὶ ἀδυνάτου ἔτι ὄντος κρῖναι τὸν ὄντως εὖνον καὶ μὴ, τὸν ἐρῶντα σωφρονίζει καὶ τοὺς τῆς φιλίας λόγους εἰς τὴν φρονοῦσαν καὶ πρεσβυτέραν ἡλικίαν ἀναβάλλεται· τὸ δ' ἐπακολουθεῖν καὶ ἐφορᾶν φρουρὰν καὶ φυλακὴν σωφροσύνης ἠγήσατο εἶναι μεγίστην ». Ἄλλὰ πρῶτον ἐνθυμητέον, ὅτι ὁ Αἰσχίνης λαλεῖ οὕτω πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ὑπεράσπισιν. Διότι ἐγκαλέσας τὸν Τίμαρχον ὡς ἡταιρηκότα, ἀντικατηγορήθη, ὅτι καὶ αὐτὸς ἠράσθη παιδῶν, ὅτι εἰς τινὰς τούτων ἐποίησε καὶ ἐρωτικὰ ποιήματα, πιθανῶς οὐχὶ λίαν σεμνά, ὅτι ἔνεκα τοιούτου ἔρωτος ἦλθεν εἰς χεῖρας καὶ ἔλαβε πληγᾶς, ὅπερ οὐδεμίαν ἔμφιβολίαν δύναται ἀπολιπεῖν περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ, ἐάν τις παραβάλλῃ ἰδίως τοιαῦτα παραδείγματα, οἷα τὰ παρὰ Λυσία πρὸς Σίμωνα. Πάντα ταῦτα οὐδαμῶς ἀρνεῖται, καίτοι διατεινόμενος ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ οὐδαμῶς ἦν τοιαύτη. Ἄλλως ὁμοῦς ἐπάγει (ἡ. 136). « Ἐγὼ δὲ οὔτε ἔρωτα δίκαιον ψέγω, οὔτε τοὺς κάλλει διαφέροντάς φημι πεπορνεῦσθαι, οὔτ' αὐτὸς ἐξαρνοῦμαι μὴ οὐ γεγονέναι ἐρωτικὸς καὶ ἔτι νῦν εἶναι, τάς τε ἐκ τοῦ πράγματος πρὸς ἐταίρους φιλονεικίας καὶ μάχας οὐκ ἀρνοῦμαι μὴ συμβεβηκέναι μοι ». Ἐπειτα ποιεῖται τὴν διάκρισιν μεταξύ θεμιτοῦ καὶ ἀποδοκιμαστέου ἔρωτος· « ὀρκίζομαι δ' εἶναι τὸ μὲν ἐρᾶν τῶν καλῶν καὶ σωφρόνων φιλανθρώπου πάθος καὶ εὐγνώμονος ψυχῆς, τὸ δὲ ἀτελγαίνειν ἀργυρίου τινὰ μισθούμενον ὕβριστοῦ καὶ ἀπαιδεύτου ἀνδρὸς ἔργον εἶναι ἠγοῦμαι ». Ἐἰ καὶ ἐκφράζεται λοιπὸν μετὰ πλείστης ὀσης προφυλάξεως, φαίνεται ὅτι ἀποδοκιμάζει οὐχὶ ἐν γένει τὸν ὕλικόν ἐν γένει τοιοῦτον ἔρωτα, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐσχάτην αἰσχρουργίαν, ἐν ἣ ἡ εὖνοια καὶ χρῆσις τοῦ παιδὸς γίνεται ἀντὶ ἀργυρίου ἐκμισθώσιμος. Σημειωτέον ἔτι,

ὅτι ὁ Αἰσχίνης πρὸς δικαιολογίαν τούτων τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων αὐτοῦ ἀναφέρει τὸν Σόλωνιον νόμον, ὃς ἀνεδίβασεν, ὡς πρὸνόμιον τοῦ ἐλευθέρου τὸν ποιοῦτον ἔρωτα διὰ τῆς εἰς δούλον ἀπαγορεύσεως αὐτοῦ. Περὶ τούτου καὶ ἄλλοι ἔκριναν ὡσαύτως ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει περὶ τοῦ Σόλωνος ὅτι « οὐκ ἦν ἐχυρὸς πρὸς τοὺς καλοὺς, οὐδ' ἔρωτι θαρράλεος ἀνταναστήναι, « πύκτης ὅπως ἐς χεῖρας » ὡς ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἔστι καὶ ἐκ τοῦ ὅτι νόμον ἔγραψε διαγορεύοντα δούλον μὴ ξηραλοῖφειν, μηδὲ παιδεραστεῖν, εἰς τὴν τῶν καλῶν μερίδα καὶ σεμνῶν ἐπιτηδευμάτων τιθέμενος τὸ πρᾶγμα καὶ τρόπον τινὰ τοὺς ἀξίους προκαλούμενος, ὧν τοὺς ἀναξίους ἀπήλαυνεν ». Ἡ κρίσις αὕτη ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῶν ἔτι διασωθέντων ἐλεγείων τοῦ Σόλωνος· διότι ἐν ἐλεγείῳ, ὅπερ ὁ Πλούταρχος κρίνει, ὅτι ἐποίησε νέος ἔτι ὧν καὶ σπέρματος πολλοῦ μεστός, λέγει. « Ἔσθ' ἤθεῖς ἐρατοῖσιν ἐπ' ἀνθεσι παιδοφιλήσῃ | μηρῶν ἰμείρων καὶ γλυκεροῦ στόματος ». Καὶ αἱ τοῦ Θεόγνιδος δὲ γινῶμαι συμφωνοῦσι τούτοις (1255): « ὅστις μὴ παιδὰς τε φιλεῖ καὶ μώνυχας ἴππους | καὶ κύνας, οὐ ποτέ οἱ θυμὸς ἐν εὐφροσύνῃ »· καὶ (1335): « ὄλβιος, ὅστις ἐρῶν γυμνάζεται, οἴκαδε δ' ἐλθὼν | εὐδὲ σὺν καλῷ παιδί πανημέριος » | (Παράβαλε καὶ ὄλην τὴν πλήρη πάθους Β' ἐλεγείαν αὐτοῦ· ἐκδ. Bergk. σ. 447 - 453 β'. ἐκδ.).

§ 12. Ἄλλως ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ὁ αὐτὸς νόμος (Ἐρωτικὸς 4): « δούλοις μὲν ἐρᾶν ἀρρένων παίδων ἀπέτρεπε καὶ ξηραλοῖφειν, χρῆσθαι δὲ συνουσίαις γυναικῶν οὐκ ἐκώλυσε· καλὸν γὰρ ἢ φιλία καὶ ἀστεῖον, ἢ δὲ ἡδονὴ κοινὸν καὶ ἀνελεύθερον· ὅθεν οὐδὲ δούλον ἐρᾶν παίδων ἐλευθέριον ἔστιν οὐδὲ ἀστεῖον· συνουσίας γὰρ οὗτος ὁ ἔρωσ καθάπερ τῶν γυναικῶν ». Ἀλλὰ φυσικώτατον ὑπάρχει, ὅτι ὁ μὲν ἀπολογητὴς ἐκφράζει τὴν ἀρίστην σημασίαν καὶ ἀποκλείει τὴν ἔννοιαν ἀλλοίου τινὸς ἔρωτος ἐκτὸς τοῦ Πλατωνικοῦ, ὁ δ' ἀντιλέγων αὐτῷ ἀντιτάσσει, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ Σόλωνος ἦν ὅλως διάφορος. Πάντως οὐδεὶς ποτε πεισθήσεται, ὅτι ὁ συνετὸς Σόλων ἐπεδοκίμασε τὴν ἰδίως αἰσχρὰν παιδεραστείαν, ἐν ἣ ἐσκοπεῖτο μόνον ἢ παρὰ φύσιν ἰκανοποίησις κτηνώδους ὀρμῆς, καὶ ἔπειτα διὰ νόμου ἀπεδέξατο αὐτήν, εἰ καὶ ἐμμέσως τούναντίον

οί κατ' ἀπαγωγῆς, προαγωγείας καὶ ὕβρεως τῶν παιδῶν νόμοι αὐτοῦ ἔμελλον περιέχειν τρανοτάτην ἀνασκευὴν τοιαύτης παρεννοήσεως. Ἄλλ' ἐκ τούτου οὐδαμῶς ἀποδεικνύεται, ὅτι αὐτὴ δὴ ἡ τοιαύτη παιδεραστία, ἣν ἐννοεῖ, ἦν ἀπλή φιλία, καθαρῆς ἐπιθυμίας. Παραδεκτέον μᾶλλον, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ τὸ ἐνθουσιῶδες καὶ μαυριῶδες ἐκεῖνο πάθος, τὸ ἐξ εὐγενῶν καὶ ἀγενῶν στοιχείων θαυμασίως κεκραμένον, ἀνεπτύχθη τόσον ἐντελῶς καὶ ἐπεκράτει τόσον γενικῶς, ὥστε κατὰ τὰς ιδέας τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδὲν εἶχεν ἤδη τὸ παράδοξον, καὶ μόνον τότε ἐκρίνετο τοῦτο ἐπιλήψιμον, ὅτε ἔλειπεν ἐκεῖνο τὸ εὐγενέστερον στοιχεῖον καὶ ἀντὶ τῆς στενῆς ἠθικῆς σχέσεως ἀνεφύετο ἔνθεν μὲν κτηνώδης ἐπιθυμία, ἐτέρωθεν δὲ μισθωτὴ εὐνοία καὶ ὠνία χάρις. Οὕτως ἵνα ἀναφέρωμεν παράδειγμα ἐκ τῶν ἐγγυτάτω χρόνων, οὐδεὶς ἀρνηθήσεται, ἐπὶ πόσον ἀκάθαρτος ἐπιθυμία μετείχε τῆς περιφήμου φιλίας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, ἐὰν μὴ θέλη τις παρερμηνεύειν ἐπίτηδες τὰς σαφεῖς λέξεις τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδου (Γ', 54) « Γενομένου δὲ Ἀρμοδίου ὄρα ἡλικίας λαμπροῦ, Ἀριστογείτων, ἀνὴρ τῶν ἀστῶν, μέσος πολίτης, ἐραστής ὢν, εἶχεν αὐτόν· πειραθεὶς δὲ ὁ Ἀρμόδιος ὑπὸ Ἰπάρχου τοῦ Πεισιστράτου καὶ οὐ πεισθεὶς, καταγορεύει τῷ Ἀριστογείτονι, ὁ δὲ ἐρωτικῶς περιαλγήσας καὶ φοβηθεὶς τὴν Ἰπάρχου δύναμιν, μὴ βία προσαγάγηται αὐτόν, ἐπιβουλεύει εὐθύς ». Τίς δὲ λόγος ὑπάρχει ὁ πείσων ἡμᾶς, ὅτι ὀφείλομεν προὑποτιθέσθαι ἀγνήν σχέσιν ἐν τῇ περὶ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου εἰδήσει, οἱ ἠράσθησαν ἀμφοτέρω τοῦ καλοῦ Στησίλεω, Τητίου τὸ γένος ὄντος, ὡς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος περὶ ἀμφοτέρων ἱστόρηκεν ; » (Πλουτ. Θεμ. 3). Ἐτι ὀλιγώτερον πρέπει ἐκπλήξαι ἡμᾶς τοῦτο, ὅτι κατὰ τοὺς ἐπομένους χρόνους, ὅτε ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ ὑπερεπλεόναζεν, οὐδαμῶς ἀπεκρύπτετο ὁ ἡδυπαθὴς σκοπὸς τοιούτων σχέσεων, μᾶλλον δὲ συγκατελέγετο ἐν ταῖς συνήθεσιν ἡδοναῖς τοῦ βίου. Μόνον ὡς ἰδιάζον ἐγκρατείας τούτων παράδειγμα διηγεῖται ἐξ ἀκοῆς ὁ Πλάτων (Νομ. Ζ, σ. 840) τὸ περὶ τοῦ Ταραντίνου ἀθλητοῦ Ἴκκου, ὃς διὰ τὸν Ὀλυμπιάσι ἀγῶνα καὶ τοὺς ἄλλους διὰ φιλονομίαν καὶ τέχνην καὶ τὸ μετὰ τοῦ σωφρονεῖν ἀνδρεῖον ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος, ὡς

λόγος, οὔτε τινὸς πώποτε γυναικὸς ἤψατο, οὔδ' αὖ παιδὸς ἐν ὄλη τῇ τῆς ἀσκήσεως ἀκμῇ», ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρὸς σκοποὺς ἀθλητικῆς φιλοδοξίας. Ἐπίσης πρὸς τὸ Ἀττικὸν μάλιστα αἰσχρὸν ἔθος ἐν νῶ ἀντιπαραβάλλον, καὶ ὁ Ξενοφῶν ὡς ἔκτακτόν τι ἐγκωμιάζει τὴν ἐγκράτειαν τοῦ Ἀγησίλαου, ὃς ἠράσθη μὲν Μεγαβάτου τοῦ Σπιθριδάτου παιδὸς, ὡς περ ἂν τοῦ καλλίστου ἢ σφοδροτάτη φύσις ἐρασθεῖη, ἀλλ' ἔπειτα, ὅτε, ἐπιχωρίου ὄντος τοῖς Πέρσαις φιλεῖν, ὅς ἂν τιμῶσιν, ἐπεχείρησε καὶ ὁ Μεγαβάτης φιλεῖν αὐτόν, διεμάγετο ἀνά κράτος τὸ μὴ φιληθῆναι»· καὶ τοῦτο κρίνεται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναμφισβητήτως σωφρόνημα καὶ λίαν γενικὸν (ὡς διορθοῦται ἐξ εἰκασίας τοῦ Schäfer, ἀντὶ λίαν μανικόν). Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδαμῶς ἴσταται μέχρι τούτου. «Ἐπεὶ δὲ ὡς περ ἀτιμασθῆναι νομίσας ὁ Μεγαβάτης τοῦ λοιποῦ οὐκέτι φιλεῖν ἐπειράτο, προσφέρει τινὲ λόγον τῶν ἐταίρων ὁ Ἀγησίλαος πείθειν τὸν Μεγαβάτην πάλιν τιμᾶν αὐτόν· ἐρομένου δὲ τοῦ ἐταίρου, ἦν πεισθῆ ὁ Μεγαβάτης, εἰ φιλήσει, ἐνταῦθα διασιωπήσας ὁ Ἀγησίλαος εἶπεν οὕτως· οὔδ' εἰ μέλλοιμί γε αὐτίκα μάλα κάλλιστός τε καὶ ἰσχυρότατος καὶ τάχιστος ἀνθρώπων ἔσεσθαι (λέγει τὸ τελευταῖον, ἅτε χωλὸς ὢν τὸν ἕτερον πόδα)· μάχεσθαι γε μέντοι πάλιν τὴν αὐτὴν μάχην ὄμνυμι πάντας θεοὺς, ἢ μὴν μᾶλλον βούλεσθαι ἢ πάντα μοι, ὅσα ὄρω, χρύσεια γενέσθαι». Ἀλλὰ τόσον ἀκάθαρτος ἦν ὁ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, ὡστε ἐδυσπίστουν εἰς τὸ ὀρθὸν καὶ τοιαύτης τινὸς ἐκτάκτου ἐγκρατείας· καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἵνα μὴ ὑπονοήσῃ τις, ὅτι λάθρα κατ' οἶκον ὠμίλει τῷ παιδί, κρίνει ἀναγκαῖον ὑπεραπολογηθῆναι αὐτοῦ. «Καὶ ὅτι μὲν δὴ ὑπολαμβάνουσί τινες ταῦτα, οὐκ ἀγνοῶ· ἐγὼ μέντοι δοκῶ εἰδέναι, ὅτι πολὺ πλέονες τῶν πολεμίων, ἢ τῶν τοιούτων δύνανται κρατεῖν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὀλίγων εἰδόντων, πολλοῖς ἔξεστιν ἀπιστεῖν· τὰ δὲ πάντες ἐπιστάμεθα, ὅτι ἤκιστα μὲν οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀνθρώπων λανθάνουσιν, ὅτι ἂν ποιῶσιν, Ἀγησίλαον δὲ τι πράξαντα μὲν τοιοῦνον οὔτε ἰδὼν πώποτε οὐδεὶς ἀνήγγειλεν, οὔτε εἰκάζων πιστὰ ἂν ἔδοξε λέγειν· καὶ γὰρ εἰς οἰκίαν μὲν οὐδεμίαν ἰδίαν ἐν ἀποδημίᾳ κατήγετο, αἰεὶ δὲ ἦν ἢ ἐν ἱερῷ, ἔνθα δὴ ἀδύνατον τὰ τοιαῦτα πράττειν, ἢ ἐν φανερῷ μάρτυρας τοὺς πάντων ὀφθαλμοὺς

της σωφροσύνης ποιούμενος ». Καὶ ὡσεὶ ἐπαρώμενος ἑαυτῷ καὶ ἐθελοκαχίαν ἀποτριβόμενος, ἐπιφέρει : « εἰ δ' ἐγὼ ταῦτα ψεύδομαι ἀντία τῆς Ἑλλάδος ἐπισταμένης, ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν ἐπαινῶ, ἑμαυτὸν δὲ ψέγω ».

§ 13. Ὅτι δὲ ὅλως ἀπροκαλύπτως ἐθεώρουν τὰ παιδικὰ ἀφροδίσια ὡς μίαν τῶν σαρκικῶν ἀπολαύσεων, ἀποδεικνύεται ἔτι σαφέστερον ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Ἰέρωνος διαλόγου τοῦ Σιμωνίδου. Ὁ Ἰέρων (Ξενοφ. Ἰέρων Α', 29 κ. ἐ.) πειρᾶται ἀποδειξάει ὅτι ἐν τούτοις δὴ τοῖς ἀφροδισίοις οἱ τύραννοι μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν, καὶ περὶ τῶν παιδικῶν ἀφροδισίων γίνεται καὶ διεξοδικὸς λόγος. « Ἐν δὲ τοῖς παιδικοῖς ἀφροδισίοις ἔτι αὐτὸ πολὺ μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς τεκνοποιοῖς μειονεκτεῖ τῶν εὐφροσυνῶν ὁ τύραννος· ὅτι μὲν γὰρ τὰ μετ' ἔρωτος ἀφροδίσια πολὺ διαφερόντως εὐφραίνει, πάντες δὴ— που ἐπιστάμεθα, ὁ δὲ ἔρος πολὺ αὐτὸν ἐθέλει ἥκιστα τῷ τυράννῳ ἐγγίγνεσθαι· οὐ γὰρ τῶν ἐτοιμῶν ἡδεῖται ὁ ἔρος ἐφιέμενος, ἀλλὰ τῶν ἐλπιζομένων. Ὡσπερ οὖν εἷτις, ἄπειρος ὢν δῖφους, τοῦ πεινῆν οὐκ ἂν ἀπολαύσει, οὕτω καὶ ὁ ἄπειρος ὢν ἔρωτος, ἄπειρός ἐστι τῶν ἡδίστων ἀφροδισίων ». Πρὸς δὲ τὴν εἰρωνικὴν παρατήρησιν τοῦ Σιμωνίδου, « ὅτι ἄρα οὐκ ἐμφύονται τῷ τυράννῳ ἔρωτες παιδικῶν », καὶ τὴν ὑπόμνησιν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦρα Δαιλόχου τοῦ Καλλίστου ἐπικαλουμένου, ὁ Ἰέρων ἀπαντᾷ, ὅτι : « οὐ τοῦ ἐτοιμοῦ παρ' αὐτοῦ δοκοῦντος εἶναι τυχεῖν, τούτου μάλιστα ἐπιθυμῶ, ἀλλὰ τοῦ ἥκιστα τυράννῳ προσήκοντος κατεργάσασθαι. Ἐγὼ γὰρ δὴ ἐρῶ μὲν Δαιλόχου, ὢν περ ἴσως ἀναγκάζει ἡ φύσις ἀνθρώπου δεῖσθαι παρὰ τῶν καλῶν· τούτων δέ, ὢν ἐρῶ, τυχεῖν μετὰ μὲν φιλίας καὶ παρὰ βουλομένου πάνυ ἰσχυρῶς ἐπιθυμῶ τυγχάνειν, βία δὲ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ ἥσσον ἂν μοι δοκῶ ἐπιθυμῆν, ἢ ἑμαυτὸν κακόν τι ποιεῖν. Παρὰ μὲν γὰρ πολεμίων ἀκόντων λαμβάνειν, πάντως ἡδίστον ἔγωγε νομίζω εἶναι, παρὰ δὲ παιδικῶν βουλομένων ἡδίσται, οἶμαι, αἱ χάριτές εἰσιν ». Καὶ ὅλως ἀνέδην περιγράφων τὴν ἐκ τῶν ἀκκισμῶν καὶ χαριεντισμῶν τοῦ ἐρωμένου ἄφατον ἡδονήν, ἐπιφέρει. « Εὐθὺς γὰρ παρὰ τοῦ ἀντιφιλούντος ἡδεῖται μὲν αἱ ἀντιβλέψεις, ἡδεῖται δὲ αἱ ἐρωτήσεις, ἡδεῖται δὲ αἱ ἀποκρίσεις, ἡδίσται δὲ καὶ ἐπαφροδιτώταται αἱ μάχαι καὶ